

บทที่ 5

สรุป อภิปรายผลและข้อเสนอแนะ

การศึกษาครั้งนี้มีวัตถุประสงค์เพื่อศึกษาลักษณะภูมิสังคมและประสบการณ์การฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามทั้งในอดีตและปัจจุบันของชุมชนบ้านป่าข้าวหลาม เพื่อศึกษาสภาพและระบบนิเวศของลำห้วยป่าข้าวหลามรวมถึงการเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและปัจจุบันและเพื่อพัฒนาการฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามตามแนวทางพระราชดำริในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน จำนวนครัวเรือนทั้งหมด 56 ครัวเรือนสรุปผลการวิจัยดังนี้

1. ศึกษาข้อมูลเกี่ยวกับภูมิสังคมของชุมชนบ้านป่าข้าวหลามและประสบการณ์ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามทั้งในอดีตและปัจจุบัน

การศึกษาข้อมูลส่วนบุคคลทั่วไปผู้ให้ข้อมูลทั้งหมด 56 คนเป็นตัวแทนของครัวเรือนบ้านป่าข้าวหลาม โดยแบ่งเป็นผู้ให้ข้อมูลเพศชาย 32 คนคิดเป็นร้อยละ 57.1 เพศหญิง 24 คน คิดเป็นร้อยละ 42.9 อายุของผู้ให้ข้อมูลอายุ 21 – 30 ปีคิดเป็นร้อยละ 28.6 มากที่สุด อายุ 31 – 40 ปี คิดเป็นร้อยละ 25.0 อายุ 41 – 50 ปี คิดเป็นร้อยละ 26.8 ปีอายุ 51 – 60 ปี คิดเป็นร้อยละ 10.7 อายุมากกว่า 60 ปีขึ้นไป คิดเป็นร้อยละ 8.9 เป็นผู้ให้ข้อมูลน้อยที่สุด การที่ผู้ที่มีอายุมากกว่า 60 เป็นผู้ให้ข้อมูลน้อยอาจอธิบายได้ว่าเป็นผู้ที่อ่านเขียนหนังสือไม่ได้จึงให้ตัวแทนคนที่มีความรู้ให้ข้อมูลแทน ผู้มีอายุ 21 – 30 ปี มีความสนใจในการตอบแบบสอบถามมากที่สุด ระดับการศึกษาจะเห็นได้ว่าคนในชุมชนส่วนใหญ่ไม่จบการศึกษา การไม่จบการศึกษาและการศึกษาระดับประถมศึกษาเมื่อเอามารวมกันมีมากถึงร้อยละ 85.7 ถือว่าอยู่ในระดับการศึกษาต่ำมากซึ่งเป็นความสำคัญมากสำหรับการพัฒนาในด้านต่างๆ อาชีพหลักของคนในครัวเรือน ร้อยละ 76.8 มีอาชีพทำนา รองลงมาร้อยละ 14.3 ทำไร่ และร้อยละ 8.9 มีอาชีพค้าขาย ชุมชนกระเหรี่ยงที่นี่ถือว่าครอบครัวใดมีข้าวมากๆ จะไม่จน เพราะข้าวที่ได้มาสามารถนำไปเลี้ยงชีพในครอบครัว ยังสามารถนำไปเลี้ยงสัตว์เช่นหมู ไก่ ซึ่งเป็นแหล่งอาหารโปรตีนชั้นดีของครอบครัวและชุมชน จะเห็นได้จากทุกบ้านจะมีสัตว์เลี้ยงประเภทนี้ถูกผูกมัดไว้ใต้ถุนบ้าน ใต้ต้นไม้ และข้าวก็เป็นอาหารของสัตว์ไปด้วย ในชุมชนส่วนใหญ่จะผลิตข้าวสารด้วยครกกระเดื่อง เพราะจะมีไร่ไว้สำหรับเลี้ยงสัตว์ หมู ไก่ หรือบางครั้งก็จะไปหาเก็บผักตามลำห้วยเอามาต้มใส่ข้าวสารใช้เลี้ยงเช่นสุกร อาชีพรองของชุมชน ร้อยละ 58.9 มีอาชีพเลี้ยงสัตว์ เช่น วัว ควาย สาเหตุมีพื้นที่เลี้ยงสัตว์มากส่วนมากจะปล่อยให้สัตว์กินเองตามลำน้ำแม่ ห้วยแม่จอกน้อย ห้วยแม่กอลวง ห้วยคงคินไฟ ห้วยน้ำดัง ห้วยป่าข้าวหลามหรือตามพื้นที่เชิงภูเขา และจะออกไปติดตามหาสัตว์อาทิตย์ครึ่ง แล้วแต่เวลา เมื่อมีสัตว์เลี้ยงจำนวนมากขึ้นก็จะจำหน่ายให้กับพ่อค้า และชุมชนกระเหรี่ยงที่นี่ไม่นิยมทำการเกษตรจะหากิน

พืชผักตามลำห้วยแบบธรรมชาติ รองลงมาร้อยละ 28.6 มีอาชีพรับจ้างทั่วไป บ้านป่าข้าวหลามเป็นแหล่งท่องเที่ยวเชิงธรรมชาติ จะมีนักท่องเที่ยวเข้ามาแวะพักค้างคืนเพื่อเดินทางต่อโดยการจ้างล่องแพ ชาวบ้านจะได้รับการว่าจ้างให้ล่องแพให้กับนักท่องเที่ยวหรือเป็นลูกหาบ รายได้ของคนในครัวเรือน ร้อยละ 73.2 มีรายได้ต่อปี 10,000 – 15,000 บาท รองลงมาร้อยละ 17.5 มีรายได้ต่อปี 15,001 – 20,000 บาท ร้อยละ 5.4 มีรายได้ต่อปี 20,001 – 25,000 บาท และร้อยละ 1.8 มีรายได้ต่อปี 25,001 – 30,000 บาท แสดงให้เห็นว่าคนในชุมชนมีรายได้ต่อปีอยู่ต่ำมาก รายได้หลักจากการขายข้าว สัตว์เลี้ยง แต่ในชุมชนมีแหล่งอาหารธรรมชาติอยู่มาก เช่น ผักกูด หน่อไม้ ผักชะโอม ปลาธรรมชาติตามแหล่งน้ำของลำห้วยสายหลัก สายรอง ภาระหนี้สินในครัวเรือนของคนในชุมชน ร้อยละ 60.7 ไม่มีภาระหนี้สินในครัวเรือน รองลงมาร้อยละ 17.9 มีหนี้สินน้อยกว่า 10,000 บาท ร้อยละ 12.4 มีหนี้สิน 10,001 – 20,000 บาท ร้อยละ 5.4 มีหนี้สิน 20,000 – 30,000 บาท ร้อยละ 3.6 มีหนี้สินมากกว่า 30,001 บาท ส่วนมากไม่มีหนี้สิน การลงทุนในพื้นที่ทางการเกษตรหรือรูปแบบอื่นไม่มี ภาระหนี้สินส่วนมากเป็นหนี้สินจากกองทุนหมู่บ้านที่นำมาลงทุนซื้อสัตว์เลี้ยง จำนวนสมาชิกในครัวเรือน ร้อยละ 51.8 มีสมาชิกอยู่ระหว่าง 5 – 8 คน แสดงให้เห็นว่ายังเป็นครอบครัวใหญ่หรือมีลูกมาก รองลงมาร้อยละ 48.2 มีสมาชิกในครัวเรือนอยู่ระหว่าง 2 – 4 คน เป็นครอบครัวขนาดเล็กหรือกำลังสร้างบ้านเรือนใหม่ มีบุตร 1 – 2 คน เป็นครอบครัวที่พึ่งแยกออกจากพ่อแม่มาสร้างครอบครัวใหม่ เป็นลูกหลานของคนในชุมชน การอพยพของคนต่างถิ่นที่ไม่ใช่กระเหรี่ยงไม่มีหากมีก็จะเป็ลลูกเขย หรือลูกสะใภ้ที่เข้ามาเพิ่มในครัวเรือน พื้นที่ถือครองที่ดินของชุมชน จากแบบสอบถาม ร้อยละ 96.4 ของผู้ตอบแบบสอบถาม ที่ดินถือครองไม่มีเอกสารสิทธิ์เป็นของตนเอง แต่มีที่ทำกินเป็นของตนเองโดยทราบกันเ็นชุมชนโดยเฉลี่ย 5 – 10 ไร่ต่อครัวเรือน เขตที่ทำกินส่วนใหญ่ร้อยละ 96.4 อยู่ในเขตอุทยานศรีล้านนาและเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดัง ครัวเรือนที่ทำไร่จะต้องตัดไม้ทำลายป่าเพื่อนำพื้นที่มาใช้เป็นไร่เพื่อทำการเกษตร ส่วนมากจะใช้พื้นที่ทำไร่ข้าว พื้นที่ทำการเกษตรของชุมชนจะอยู่ในเขตระหว่างรอยต่อของเขตอุทยานแห่งชาติศรีล้านนาเป็นอุทยานลำดับที่ 60 ของประเทศ มีเนื้อที่ใหญ่เป็นอันดับ 2 ของภาคเหนือหรือใหญ่เป็นอันดับ 8 ของประเทศและเขตอุทยานแห่งชาติห้วยน้ำดังเป็นอุทยานลำดับที่ 81 ของประเทศชุมชนอยู่ในเขตอุทยานที่เป็นพื้นที่อุดมสมบูรณ์ มีศักยภาพสูง จัดอยู่ในพื้นที่ลุ่มน้ำตั้งแต่ชั้น A ถึงชั้น 1A

ประสบการณ์ในการฟื้นฟูของชุมชนที่เห็นได้ชัดเจน เรื่องของการอนุรักษ์ปลาในลำน้ำแม่แดง คล้ายเป็นสัญญาณใจของชุมชนที่ทราบโดยอัตโนมัติเพียงแต่ห้ามจับปลาในที่อนุรักษ์ หากฝ่าฝืนจะถูกปรับเป็นเงิน 1,500 บาท มีป้ายบอกประกาศให้คนภายนอกทราบ “เขตอนุรักษ์พันธุ์ปลา ห้ามจับปลา ฝ่าฝืนปรับตั้งแต่ 1,500 บาท” ทุกคนในหมู่บ้านเป็นคนคอยดูแลเมื่อพบเห็นคนฝ่าฝืนจะแจ้งให้คณะกรรมการหมู่บ้านทราบและประชุมร่วมกันว่าจะปรับเท่าใดตามเหตุและผล

การอนุรักษ์ปลาประสบความสำเร็จมีหลายหมู่บ้านนำไปเป็นแบบอย่างเช่น บ้านสบก่าย บ้านเมืองคี๊ด

2. ศึกษาระบบนิเวศของลำห้วยป่าข้าวหลามรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและปัจจุบันการศึกษาระบบนิเวศของลำห้วยป่าข้าวหลามทั้งในอดีตและปัจจุบันเดิมเป็นแหล่งที่อุดมสมบูรณ์ทั้งพืชผักที่เป็นอาหาร สมุนไพร สัตว์ป่า และป่าไม้ เห็นได้จากตัวทากเป็นชีวิตที่แสดงให้เห็นถึงความอุดมสมบูรณ์ของในพื้นที่ และการสำรวจพื้นที่เชิงประจักษ์ป่าบริเวณในลำห้วย พื้นที่ใกล้ลำห้วยป่าข้าวหลามถูกชุมชนบุกรุกพื้นที่เพื่อทำการเกษตร และมีการลักลอบตัดไม้เพื่อนำไม้มาใช้ประโยชน์ เจ้าหน้าที่ตรวจตราได้ยากและไม่คิดว่าจะเกิดขึ้นในลำห้วย จากสภาพในช่วงฤดูแล้งจะไม่มีน้ำในฤดูฝนน้ำจะขุ่นแดงเกิดการพังทลายของหน้าดินจะมีมากเนื่องจากระบบการเกาะยึดของหน้าดินและการดูดซับของน้ำไว้ได้ไม่ดี ป่าไม้ลดลง ลำห้วยที่มีป่าที่สมบูรณ์มีต้นไม้วัชพืชปกคลุมน้ำฝนที่ตกลงมาผ่านลำห้วยจะมีสีใสไม่ขุ่น และที่เห็นได้ชัดเจนอีกอย่างหนึ่งปริมาณน้ำในลำห้วยป่าข้าวหลามประมาณเดือนมกราคมของทุกปีน้ำในลำห้วยจะแห้งไม่มีให้เห็น ชุมชนต้องขุดบ่อน้ำตื้นบริเวณท้ายลำห้วยเพื่อต้องการน้ำใช้บริโภค พ่อหลวงกะสาย ตีลูตอนที่เป็นผู้ใหญ่บ้านก็ได้ใช้น้ำในลำห้วยป่าข้าวหลามเป็นน้ำประปาของหมู่บ้านจนกระทั่งมีปริมาณน้ำเหลือน้อยลงจึงได้ย้ายไปหาแหล่งน้ำใหม่ที่ไกลออกไป ไม่พยายามที่จะรักษาแหล่งน้ำเดิมไว้ทั้งที่มีแหล่งน้ำสะอาดอยู่ใกล้บ้านและปลอดภัย ไม่มีผู้คนอาศัยอยู่เหนือน้ำขึ้นไป

การนำแนวคิด ทฤษฎีการพัฒนาฟื้นฟูป่าไม้ อันเนื่องมาจากพระราชดำริ มาปฏิบัติกับชุมชน โดยวิธี ที่เรียบง่าย และประหยัดในการดำเนินงาน เช่นการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก และการปลูกป่าต้นน้ำลำธารหรือการปลูกป่าธรรมชาติ ทรงเสนอแนวทางปฏิบัติว่า ปลูกต้นไม้ที่ขึ้นอยู่เดิมคือศึกษาดูก่อนว่าพืชพันธุ์ไม้เดิมมีอะไรบ้าง แล้วปลูกแซมตามรายการชนิดต้นไม้ที่ได้ศึกษามา

3. การหาแนวทางฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามตามแนวทางพระราชดำริในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน

การหาแนวทางการฟื้นฟูและอนุรักษ์ที่ได้มีกิจกรรมขึ้นในพื้นที่ เช่นการฝึกอบรม การทัศนศึกษา การบวชป่า การปลูกป่าและการสร้างฝายชะลอน้ำ เป็นการสร้างจิตสำนึก สร้างความตระหนักให้หวงแหนในทรัพยากรธรรมชาติที่มีอยู่ในพื้นที่และกระตุ้นชุมชนเกิดแรงบันดาลใจ เกิดการพัฒนาโดยชุมชนเองเมื่อได้เห็นตัวอย่างที่หลากหลายที่ จากอดีตจนถึงปัจจุบันเป็นสิ่งที่ชุมชนทราบดี สิ่งที่ชุมชนได้ทำกิจกรรมลงไปถึงจะไม่มีความรู้แต่ก็เห็นชอบกับกิจกรรมพฤติกรรมที่เข้าไปร่วม เข้าไปช่วยเหลือในการทำกิจกรรมทำให้เห็นได้ว่าต้องการที่ให้ธรรมชาติกลับคืนมาเหมือนเดิม แต่บางครั้งก็ไม่ว่าจะทำอย่างไร ประสบการณ์ในการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ชุมชนไม่เคยมีและไม่เคยได้รับความรู้ในเรื่องนี้จะเห็นได้จากการสำรวจชุมชนต้องการ

ความรู้เรื่องป่าไม้ชุมชนต้องการที่จะได้ความรู้จากเจ้าหน้าที่อุทยานถึงร้อยละ 57.1 สิ่งที่ชุมชนต้องการพัฒนาพื้นที่มากที่สุดเรื่องต้นน้ำแห้งแล้ง ร้อยละ 46.4 และการตัดไม้ทำลายป่าร้อยละ 35.7 หากเอาความต้องการทั้งสองมารวมกันจะมีมากถึงร้อยละ 82.1 พฤติกรรมที่แสดงออกทางด้านความร่วมมือเป็นการให้ความเห็นชอบทางอ้อมที่ต้องการให้เกิดการพัฒนาขึ้นในพื้นที่

อภิปรายผลการวิจัย

จากผลการศึกษากฎมิตั้งคัมของชุมชนบ้านป่าข้าวหลามและประสบการณ์ในการฟื้นฟูและอนุรักษ์ในอดีตและปัจจุบัน ชุมชนบ้านป่าข้าวหลามเป็นชุมชนกระเหรี่ยงที่อพยพมาจากหลายพื้นที่มารวมกันอยู่กับชุมชนเดิมเป็นครอบครัวใหญ่ และถูกยกฐานะให้เป็นหมู่บ้านเมื่อปีพุทธศักราช 2534 มีรายได้และฐานะของชุมชนยังยากจน รายได้ส่วนใหญ่ได้มาจากการขายข้าวและสัตว์เลี้ยง พื้นที่ทำกินอยู่ในเขตอุทยานแห่งชาติไม่มีเอกสารสิทธิ์ประเพณีและวัฒนธรรมที่ติดตัวมา ถูกทอดทิ้งละเลยขาดการส่งเสริม มีเพียงศาสนาที่ชุมชนยังยึดมั่นและปฏิบัติกันทุกอาทิตย์ที่จะมีการเข้าโบสถ์ เชื่อในตัวผู้นำหมู่บ้านที่นำการพัฒนา ข้อมูลข่าวสารส่วนมากจะทราบจากการประชุมของผู้นำ ความร่วมมือร่วมใจในการพัฒนาอยู่ในระดับปานกลางถ้าผลประโยชน์นั้นตกเป็นของชุมชน จะให้ความร่วมมือดีมาก

จากแนวคิดและผลการศึกษาทำให้ทราบว่า สิ่งทีก่อประโยชน์ให้กับชุมชน จะเกิดความร่วมมือในการทำกิจกรรมให้เกิดความสำเร็จผู้นำจะเป็นตัวช่วยในการประสานงานไม่ว่าผู้นำระดับใดๆการเรียนรู้และประสบการณ์จะทำให้มีการพัฒนาสร้างวิสัยทัศน์กับชุมชน สื่อวีดีโอเป็นสื่อที่ทำให้เกิดการเรียนรู้ที่ดีมากกับชุมชน ทั้งการเห็นภาพการแปลภาษาภายในตัวสื่อเองที่ผสมผสานระหว่างภาพและเสียง หากสื่อนั้นเป็นภาษาท้องถิ่นจะดีมาก

ศึกษาระบบนิเวศของลำห้วยป่าข้าวหลามรวมทั้งการเปลี่ยนแปลงทั้งในอดีตและปัจจุบัน การขยายของจำนวนของครอบครัว และชุมชนมีฐานะยากจน และอยู่ในพื้นที่ที่มีทรัพยากรธรรมชาติที่สมบูรณ์การดูแลของทางราชการไม่ทั่วถึงทำให้ชุมชนกระทำผิดต่อกฎหมายได้ง่ายและไม่ทราบถึงผลกระทบที่จะเกิดขึ้นตามมา หากชุมชนไม่ได้รับการดูแลส่งเสริมสร้างความเข้าใจ ทราบถึงความต้องการของชุมชนก็จะเกิดการพัฒนาร่วมกันจากปัญหาก็กลายเป็นเกาะคุ้มครอบป้องกันธรรมชาติที่เกิดขึ้นในชุมชน โดยไม่รู้ตัวไม่ต้องใช้ความและรุนแรงกฎหมายจัดการ สิ่งที่เกิดขึ้นเป็นการกระทำบนความต้องการใช้ปัจจัย 4 และขาดความรู้ จึงทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงไป กว่าธรรมชาติจะกลับมาเหมือนเดิมต้องใช้ระยะเวลายาวนานพอสมควร การ

อนุรักษ์ก็เป็นแนวทางที่ทำให้ธรรมชาติและระบบนิเวศกลับมาเป็นดังเดิมได้ถ้าชุมชนให้ความร่วมมือ

จากแนวคิดและผลการศึกษาทำให้ทราบว่า การเปลี่ยนแปลงเกิดจากความต้องการของชุมชนที่เกิดการขยายตัวของชุมชนและจากความเจริญทางสังคม มีการแข่งขัน ให้ได้มีปัจจัย 4 เพื่อสร้างความทัดเทียมของสังคมที่เข้ามาหาชุมชน จึงเกิดการเปลี่ยนแปลง ทุกคนมุ่งเข้าหาแต่ธรรมชาติแต่ไม่มองถึงการดูแลรักษาป่าจึงเดิมโตไม่ทันการใช้งาน ลักษณะของชุมชนบ้านป่าข้าวหลามถ้าดำเนินการตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วย วัชจกรธรรมชาติ (Natural Reforestation) เช่น การปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ปลูกป่าในที่สูง ปลูกป่าต้นน้ำลำธารก็สามารถฟื้นฟูป่าได้

พัฒนาการฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามตามแนวทางพระราชดำริในการใช้ประโยชน์อย่างยั่งยืน กิจกรรมที่เกิดขึ้นในลำห้วยป่าข้าวหลามเป็นการมีส่วนร่วม ที่ต้องการให้ลำห้วยป่าข้าวหลามกลับมามีสภาพดังเดิมอย่างเช่นในอดีต ที่มีทรัพยากรน้ำ ป่าไม้ที่อุดมสมบูรณ์ คนในชุมชนรู้ว่าเกิดการเปลี่ยนแปลงอย่างไรจากอดีตถึงปัจจุบัน การมีส่วนร่วม อकिन รพีพัฒน์ (2531: 49 – 50) ได้เสนอแนวคิดและพิจารณาถึงปัจจัยที่ประชาชนจะเข้าร่วมในกิจกรรม อาจมีเงื่อนไขดังนี้ เกรงใจหรือถูกบังคับ หรือมีสิ่งจูงใจเฉาะหน้า เข้าใจและยอมรับวัตถุประสงค์ของการพัฒนา และเห็นว่ากิจกรรมดังกล่าวจะก่อให้เกิดประโยชน์ระยะยาวแก่ตนเองและชุมชน การมีส่วนร่วมในการพัฒนาฟื้นฟูและอนุรักษ์ลำห้วยป่าข้าวหลามในครั้งนี้ชุมชนเห็นแล้วว่าประโยชน์ระยะยาวจะเกิดขึ้นกับตนเองและชุมชนอย่างแน่นอน

จากแนวคิดและผลการศึกษา คนในชุมชนเข้าร่วมกิจกรรมที่จัดขึ้น เพราะเข้าใจและยอมรับในสิ่งที่จะเกิดผลประโยชน์กับชุมชน การไปทัศนศึกษา การฝึกอบรม ทำให้เกิดความ ต้องการจะเห็นทรัพยากรน้ำเกิดขึ้น เห็นป่าไม้ในลำห้วยป่าข้าวหลามและป่าถูกทำลายลดลง ลำห้วยป่าข้าวหลามอดีตเคยเป็นแหล่งต้นน้ำของชุมชน เมื่อไม่กี่ปีน้ำไม่เพียงพอกับความ ต้องการจึงย้ายไปหาแหล่งน้ำใหม่ทดแทนแหล่งเดิมที่ห่างไกลออกไป เวลาน้ำประปาชำรุดก็ต้องเสียเวลาไปซ่อมแซมทุกวัน ชุมชนทราบดีถ้าลำห้วยป่าข้าวหลามมีน้ำประโยชน์ก็จะเกิดขึ้น การบำรุงรักษาและซ่อมแซม สะดวก กิจกรรมบวชป่าเป็นกลวิธีที่ไม่ให้ชุมชนไปทำลายป่าดังทฤษฎีการปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูกตามหลักการฟื้นฟูสภาพป่าด้วย วัชจกรธรรมชาติ (Natural Reforestation) พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้พระราชทานพระราชดำริหลายวิธีการคือ ปลูกป่าโดยไม่ต้องปลูก ด้วยวิธีการ 3 วิธีคือ “...ถ้าเลือกได้ที่เหมาะสมแล้ว ก็ทิ้งป่านั้นไว้ตรงนั้น ไม่ต้องไปทำอะไรเลย ป่าจะเจริญเติบโตขึ้นเป็นป่าสมบูรณ์โดยไม่ต้องไปปลูกเลยสักต้นเดียว...” “...ไม่ไปรังแกป่าหรือคอยต้นไม้มือเพียงคุ้มครองให้ขึ้นเองได้เท่านั้น...” “...ในสภาพป่าเต็งรัง ป่าเสื่อมโทรมไม่ต้องทำอะไร

เพราะต่อไม้ก็จะแตกกิ่งออกมาอีกถึงแม้ต้นไม้สวยแต่ก็เป็นต้นไม้ใหญ่ได้...” คนที่ทำลายก็คือชุมชน
เพียงหาวิธีป้องกันที่ชุมชนให้ความร่วมมือการอนุรักษ์ก็จะประสบผลสำเร็จด้วยดี

ข้อเสนอแนะในการวิจัย

1. โรงเรียนตำรวจตระเวนชายแดน ควรเป็นสื่อกลางระหว่างชุมชนกับหน่วยงาน
ของรัฐที่จะสร้างความเข้าใจ ให้กับประชาชนให้ทราบถึงสาเหตุกิจกรรมที่จะเกิดขึ้น สื่อบุคคลเป็น
ช่องทางที่มีประสิทธิภาพมากที่สุด โดยเฉพาะในพื้นที่ชุมชนที่ประชาชนยังขาดการศึกษา ผู้นำ
ชุมชนมีทั้งที่เป็นทางการและไม่เป็นทางการจะเป็นตัวสื่อบุคคลที่ดีที่สุด เพราะคนในพื้นที่รู้จักดีมี
ความเชื่อถือและสามารถกระจายข่าวสาร ความพึงพอใจที่จะทำงานร่วมกัน โดยเฉพาะจะสามารถ
เชื่อมต่อกับเจ้าหน้าที่ของรัฐในพื้นที่ในการขอรับการสนับสนุนในด้านต่างๆ
2. องค์การบริหารส่วนตำบลควรบริหารจัดการชุมชนในพื้นที่ร่วมกันระหว่าง
ภาครัฐ เอกชน องค์กรพัฒนาชุมชน เนื่องจากเป็นพื้นที่ห่างไกลและการเดินทางของเจ้าหน้าที่ส่วน
ราชการลำบาก การจัดเวทีประชาคม การจัดการประชุม เพื่อค้นหาปัญหาและร่วมกันวางแผนการ
ดำเนินการพัฒนา เป็นสิ่งที่จำเป็นต่อการดำเนินการหรือกิจกรรม เพราะชุมชนจะได้รู้ถึงปัญหาของ
ชุมชนด้วยตัวเอง สิ่งเหล่านี้มีความจำเป็นเพราะชุมชนอยู่พื้นที่สูงที่มีความลำบากทรัพยากรมี
มาก หากการแก้ปัญหาที่ไม่ถูกต้อง จะเกิดปัญหาขึ้นได้จะเกิดการขัดแย้งระหว่างชุมชนกับ
ภาครัฐได้
3. เจ้าหน้าที่อุทยานแห่งชาติควรเข้ามาให้ความรู้กับชุมชนในพื้นที่ให้มีความรู้
ความเข้าใจถึงการพัฒนาอนุรักษ์ป่าไม้ต้นน้ำลำธารชุมชนอยู่ในพื้นที่ที่มีธรรมชาติสมบูรณ์ หาก
ชุมชนมีความเข้าใจในการใช้ทรัพยากรธรรมชาติและมีการส่งเสริมการท่องเที่ยวจะทำให้ชุมชน
ได้รับผลประโยชน์ลดการทำลายทรัพยากรธรรมชาติและส่งเสริมให้มีการอนุรักษ์พื้นที่ที่เป็นแหล่ง
ต้นน้ำของชุมชนซึ่งอาจจะนำเอาทั้งประเพณีวัฒนธรรมเข้ามาประยุกต์ใช้ให้เกิดการรักษาเป็น
แบบอย่างกับคนรุ่นหลังต่อไป
4. ชุมชนเองจะต้องมีความสามัคคีเป็นน้ำหนึ่งใจเดียวกันให้ความร่วมมือกับทุก
ภาคส่วนที่จะเข้ามาพัฒนาช่วยเหลือกับชุมชนเลือกเอาแต่สิ่งที่เป็นประโยชน์จริงๆกับชุมชนไม่มี
ผลประโยชน์เข้ามาแอบแฝงกับคนกลุ่มหนึ่งกลุ่มใดเพราะชุมชนมีความเป็นชนเผ่าและธรรมชาติที่
สวยงาม

ข้อเสนอแนะในการวิจัยครั้งต่อไป

1. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการมีส่วนร่วมในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติของชุมชนที่มีอยู่ในพื้นที่ ชุมชนมีความพร้อมที่จะช่วยในด้านข้อมูลและการปฏิบัติทุกอย่าง
2. การศึกษาวิจัยเกี่ยวกับการการใช้ไม้ไผ่ทำแพกับการอนุรักษ์ไม้เพื่อการท่องเที่ยวทุกวันจะมีการใช้ไม้ไผ่ในจำนวนที่เกินไปกับความเหมาะสม อะไรที่ทำให้ไม้ในพื้นที่จะหมดไป จำนวนนักท่องเที่ยวหรือการตายของไม้ หรือจำนวนสัตว์เลี้ยงที่ไปกัดกินไม้ ปีหนึ่งใช้ไม้ไผ่จำนวนเท่าใด น่าจะหาแนวทางใดที่จะให้ชุมชนอยู่ได้ด้วยธรรมชาติและรักษาต่อไป

